

Iztok Osojnik

Poezija in jutri

Postavljeno je bilo neko vprašanje, ki se nevarno nagiba proti vodam pogošnega futurizma. Nekaj, čemur se je treba izogniti, ne da bi se pri tem izognili tudi nagovoru, ki iz ponujenega za predmet pogovora veje še drugače. Veter resnobe postavlja misel v položaj, da že danes premisli tisto, kar naj bi bilo odločilno tudi jutri. Seveda v polju govora o pesniškem. Kako bo usodno govorilo v poeziji jutri? Kakšni bodo njen pomen, njena vloga in položaj, njen učinek, njena bitnost? Ali bo še obstajala in kako bo "zgodovinsko" bivala, bo še nastajala, nastopala in sodelovala v igri oblikovanja in pri odločitvah sveta? Vprašanje torej, ki ga je mogoče v skladu s svetovno težo pesništva razgraditi na podstopnje. Ali bo poezija še dogodek neskritosti sebe tega jutri? Bo kot taka še sodelovala v svetovnosti jutrišnjega sveta? In ali bo še nekaj človeško temeljnega v jutrišnjem "tukaj-zdaj" ali pa bo samo še relikv v muzeju zanimivih preteklosti, ki neobvezno nagovarja človeka v njegovem laičnem, konjičkarskem zanimanju, v njegovem "prostem", zunajsvetovnem času?

Vprašanje po tistem jutri sprašuje po tistem ne-še "tukaj-zdaj". A s tem še vedno ravno po "tukaj-zdaj", le da to pričakuje kot tisto, kar šele pride. Prvo je torej, da misli iz gotovosti o tem, da tisto jutri sploh bo. Gre torej za neko temeljno gotovost o biti kot trajanju. Pri pesništvu gre za nekaj, kar ima opraviti s tem izhodiščem. Poezija ima nekaj ključnega ravno s tem "tukaj-zdaj", ki pripade tako temu "je že tukaj" kot

tistemu "šele bo" z dogodkom kot prostorom te gotovosti v govorici. Tako sem odprl govorico za možnost razkritja, da imam opraviti s takim "tukaj-zdaj", ki je "tukaj-zdaj" pesniškega, kolikor o tem razmišljam ob branju pesmi. Namreč, gre za dogodek: dokler se mi "tukaj-zdaj" pesmi ne odpre, toliko časa o njej sploh ne morem govoriti, saj je v svojem pesniškem zame, za bralca gluha, je "me on" (nebivajoča), je ni. Kot neka zunanost je sicer lahko predmet, neki neodziven kos praznega znaka, ki nekaj pomeni le v spektru mojega razpolaganja z njo, ko leži tako neodzivna pred mano, toda v odprtosti njenega notranjega nagovora je ni, se ne odziva in njeno "tukaj-zdaj" ne sodeluje z mano. Taka je sicer lahko še vedno objekt kake pozitivistične strokovne raziskave, ki recimo šteje njene zunanje odlike: število vrstic, število najpogostejših samoglasnikov, razmerja števila in položaja zlogov med različnimi verzi, odkriva rime in asonance, šteje diareze in naglase ter podobno. Je, kakor je to lepo povedal v svojem predavanju ob podelitvi Büchnerjeve nagrade pesnik Paul Celan, *nekakšno marionetno, jambsko-peterostopno ... jalovo bitje brez otrok*. Lahko pomeni tudi snov, ki jo je treba osvojiti, recimo učno snov, ki se jo je treba naučiti na pamet. Ali pa snov nekega leksikonskega gesla, na primer: *trubadurska lirika*. Lahko je znanstveni dokaz, zapolnjujoč mesto v teoretični razpravi, ki dokazuje pravilnost svojega aksiomatskega izhodišča. Ali pa krinka za konstitucijo socialnega položaja. In tako dalje. Iz tega je razvidno, da je na poezijo moč naleteti v brazdi različnih naravnosti. Toda zanje lahko mirno rečem, da jo prej zgrešijo, kakor da se jim odpre kot resničen dogodek pesniškega, presegajoč to skritost pod plahto namena, ki črpa svoj smisel zunaj območja pesniškega. To namreč zahteva nekaj drugega. Treba se je ustaviti, vstopiti v "tukaj-zdaj" pesmi, da postane *moj "tukaj-zdaj"*. *Razširiti umetnost?* se sprašuje Celan. *Ne. Marveč pojdi z umetnostjo v svojo najbolj samosvojo tesen. In se osvobodi!* Tako govori pesnik, ki ga ni mogoče prezreti. Toda slišati ga pomeni za to tudi nekaj storiti. Ali kot v svojem *Züriškem pogovoru* pravi Heidegger: *Te stvari so premišljene.*

Vpeljal sem prostor in čas za dogodek pesniškega. Če torej vprašanje, ki je bilo zastavljeno na začetku tega razmišljanja, sprašuje po jutrišnjem, pri tem lahko meri samo na usodo in status tega "tukaj-zdaj", kakor bo jutri. Jutri, ki ga nikoli ne bo, če smo natančni. Tako se nam

torej pokaže možnost odgovora. Možnost, ki je v času in prostoru našla neko sled, sled največje bližine, sled prisotnosti, ki traja in osvetljuje mojo zavest, namreč v tem, da sem. Ko zdaj premišlujem to pesniško kot način biti razkritost tega pesniškega, sem v sijaju dogodka, ki ga *vidim-govorim* kot *to neskončno govorjenje iz čiste smrtности in zamanskosti* (Celan) tega "sem" in "sem, kjer sem pesem".

"Tu in zdaj" pesmi tako lahko rabi kot "most" med danes in nekim bodočim danes. Kako daleč proti jutri naj bo ta bodoči danes, da ga je že moč upoštevati znotraj kroga tiste bodočnosti, ki jo nagovarja vprašanje? Tega ne vem, vem pa, da obstaja zunanja meja bodočnosti, ki še pride v poštev. To je tista bodočnost, do katere še seže bodoča prisotnost govorečega – to je, človeka. Gre za povsem realno mejo, ki jo odmeri količina atomskega goriva v našem soncu. To je, seveda, le meja človeške tu-bitosti, ne pa tudi meja pesniške. Saj se vesolje biti z izginotjem človeka ne bo izničilo. Samo nagovarjalo ne bo več. Mrtvi znaki na papirju pa bodo še vedno sijali v goloti svoje eksistence. Čeprav se s tem problemom ukvarja veliko nasprotujočih si mnenj kvantnih fizikov, ki jih povzema znamenito Einsteinovo vprašanje: *Ali mesec še obstaja, če ga ne vidim?* Kakorkoli že, za zdaj je bodočnost (kljub ekološkim grožnjam) stvar realnega pričakovanja. Naše vprašanje je še smiselno. Pesem je, tako se kaže, skrinja prezence, ki vedno znova razkriva svoj brezmejni "tukaj-zdaj" z vsakim novim "branjem-vstopom-odprtjem" pesmi. Kot piše v pismu Gerschomu Scholemu Walter Benjamin: *Dialektična podoba sije ... podoba, ki sije v Zdaju Vednosti ... V njem je razrešitev tega, kar je bilo*. Benjamin tu sicer govori o neki sliki – o Kleejevi sliki *Angelus Novus* – ki je prišla iz preteklosti, a to velja tudi za pesem. Ali z besedami, pred kratkim prebranimi v ostrem polemičnem spisu, ki označuje konec epohe vladanja teoretične psihoanalize in vpeljuje morebiti novo "prisilo svetlobe": *Gre za neposredno in ponotranjeno vedenje* (pesniškega besedila; dodal jaz), *za tisto filozofsko možnost dostopa do želje drugega kot manifestacijo drugačne želje, za prvinsko odprtost v drugačnost in polisemijo interpretiranih besedil* (Gorazd Kocijančič, *Še*). Gre torej za odprtost za takšnost Zdaja Drugačnosti pesmi, namreč drugačnosti, ker gre za nekaj, kar je po govorici za zdaj – dokler ne stopim v to drugačnost – še drugo od mene.

Prišel sem do točke, ko je treba storiti prav to. Poglejmo, kaj se zgodi, ko konkretno preberem neko pesem. Tu ne smem spregledati dejstva, da je pred trenutkom, ko že berem neko pesem, še kako pomenljivo pred-dogajanje. Pri tem mislim na izbor. Tu v branje ne ponujam kar katere koli slučajno izbrane pesmi, ampak pesem, za katero že vem, kaj razpira. Izbral sem pesem, ki me je k temu nekako nagovorila: pesem znamenitega kitajskega pesnika *Velikega Li Poja* (v prevodu Alojza Gradnika), ki ima zelo značilen naslov:

VEČNA PESEM

*Ko pišem pesem, skozi okno zrem,
kako se v vetru šibki bambus maja,
razgiban kakor morja val, ko vstaja*

*vihar in žene vode tja in sem.
Grmičevje šumi in mirijarda
jutranje rose kapljic z listov pada.*

*Ko rišem črke k črkam na papir,
se zde, da so kot cveti breskve v bregu
vsenaokrog raztreseni po snegu.*

*Duh mandarin ne traja venomer
in razpuhti, če žena ga nosila
predolgo že je v gubah oblačila.*

*Če sonce srež obsije, bo skopnel.
Le, kar na list zdaj pišem, tale spev
bo večen, večen bo njegov odmev.*

Pustimo za zdaj ob strani dejstvo, da je bila ta pesem poslovenjena iz, mislim, nemškega prevoda. Dvakrat oddaljena od izvornika (to seveda takoj spomni na Platonovo razumevanje umetnosti!). Vem, nikakor ne gre za nepomembne reči, a vseeno se raje osredotočim na pesem. Jo je

treba posebej razložiti? Seveda. Umestiti jo je treba v povedano, v razmišljanje o usodi poezije v bodočnosti. Berem jo kot "pokazatelj" tega, kar se le nejasno kaže, gotovo pa še ni. Za zdaj sem na splošno zapisal, da ima poezija nekaj temeljnega s tem "tukaj-zdaj". Temu je seveda moč oporekati, toda o tem drugje. Namreč v "tukaj in zdaj" pesmi, ko jo berem, ko mi "ontološke oči" – če za hip zlorabim to slikovito primero – v težko umljivi kemiji prevajajo njeno govorico v stanje bitja, torej v neko polno in vitalno prisotnost, se ta pesem šele zgodi kot pesem, kot odprtost svoje odprtosti. V "tu in zdaj" pesmi, ki je tudi "moje tu in zdaj", se križa – naj to navedem? – tisto znamenito postmetafizično četverno neba in zemlje, človeškega in božanskega. Bit in govorica sta kakor pokrajina, kjer oživlja dogodek pesniškega – kajti vedno imamo opraviti z močnim antropičnim načelom, kot temu rečejo v kvantni fiziki. Zato kar začnimo z branjem. Tako slikovito in tako preprosto je napisana ta pesem, da jo je nemogoče zajeti v še bolj zgoščen povzetek. Toda naj poskusim. Že v začetku se znajdem v jasno razločnem, a dramatičnem dogajanju. Rojeva se dan. Kdo je zdaj ta, ki piše pesem in o katerem priča neka sled, ki jo imenujem sled "duha"? Ko piše, gotovo sedi kje blizu vsaj priškrnjenega okna (vem, papirnato je, presojni papir skriva pogled na bambus, a ga hkrati približa kot sence, ki udarjajo ob okvir in zvok, ki polni prostor izostrene senzibilnosti, v katerem se počasi oblikuje pesem), zunanji in notranji svet prestopita bregove in se zlijeta v poudarjeni pozornosti, ki jo osredišča sukanje čopiča po papirju. Čuden mir vlada sredi dramatičnega rojevanja dne, veter plete svoje šume iz globin zunanjega neba, grmovje stresa svoje veje, rosa pada v vlažnih kapljah na pleča te bližine in samote. Svet je odprt na vse strani, negiben v prisotnosti kot taki polni prostor te umirjene samote. A hkrati nepomemben, zgolj priča odprtega dogodka, ki je ves tukaj, do konca na dlani. Nič ne prekine te negibnosti, tudi pretanjena lepota pismenk, ki se pojavljajo pod čopičem, ne zmoti žlahtnega trenutka. Duh je padel v pesem in v vseobčosti in vseprisotnosti tega "tukaj in zdaj" vstaja tisto, kar molči v temelju prisotnosti. Vse mine, toda to, kar se je razprlo zdaj v totalnosti svojega "tukaj sem", je onkraj vsega. Večnost je, ki polni ta dogodek pesmi, zato bo večni tudi njen odmev.

Umetnina razpira bivajoče v celoti in dopusti, da se dogodi neskritost, resnica biti kot taka (Hribar, Zemlja in nebo, ljudje in bogovi). Ta nas torej zanima, ta, drhteča kot večnost v pesmi, v kateri so spuhtele še zadnje sledi duha, ki je dvignil svoje oči-govorico. Večnost kot odprtost resnice biti, kot biti tu in zdaj v odprtosti razkrite biti.

* * *

V poglavju *Eksistiranje brez eksistirajočega* (Nova revija 153/154) Emanuel Levinas pravzaprav naslavlja sled "duha". *Odsotnost vseh stvari se vrne kot neka prezenca: kot kraj poniknjenja vsega, kot atmosferska gostota, kot polnost praznine ali kot mrmranje tišine. Po tej destruktiji stvari in bitij je (il y a) le še neosebno "polje sil" eksistiranja, ki nastopi, ko ni ničesar več. In to je anonimno. Ni nikogar in ničesar, ki bi to eksistenco vzel nase. Prazno in neobstoječe, ki nima niti začetka niti konca, ki traja. Gre vselej za isto sedanjost oziroma isto preteklost, ki traja ... Eksistiranje lahko označimo tudi s pojmom večnosti.* Tako; temu bi lahko rekel "prostor" časa, ki traja. Goli čas. Toda vseeno ni tako preprosto. O tem govorimo, jaz govorim. Torej sem kot govorica biti vseeno navzoč pri tem eksistiranju. Seveda, kot eksistirajoči, temu Levinas reče hipostaza oziroma odskok eksistirajočega od eksistiranja. Torej se v nekem delčku eksistirajoče in eksistirajoči le dotakneta. V odskoku. Če čistemu eksistiranju rečemo večnost, potem eksistirajoči za hip dogodja gole biti tudi sam "sodeluje" v večnosti. Je to mogoče? Do tega sem hotel pripeljati. Govorica, kjer se dogaja tak "ponovljen" skok (re-hipostaza, moj pojem), je pesniška govorica. Tam, kjer eksistirajoči doseže svoj temelj kot opazovanje v molku misli bivajočega, se nenedoma "oglasí" večnost v smislu anonimnega, brezosebnega, "čistega" eksistiranja. Ali dogodje samorazkritosti biti v ekstatični odprtosti zanjo. Vrnil sem se k *Li Tai Pojevi Večni pesmi*.⁵

⁵ Naj potegnem še eno paralelo. Če se še enkrat ozrem po tisti *vedno isti sedanjosti oziroma preteklosti, ki traja*, oziroma, povedano še drugače, *k preteklosti prilotana sedanjost je v celoti dediščina te preteklosti, nič novega ni* (ibid.). Mar to ne pove ravno tega, kar dokazuje o začetnih trenutkih vesolja

To, kar nagovarja v *Večni pesmi*, je torej neko dvakratno seganje odprtosti v ta vseprisotni prostor-čas, ki skrbi za prazni dom golega eksistiranja. Prvič je odprto v tem "tukaj zdaj" same pesmi. Hkrati pa je kot odprtost temeljnega eksistirajočega tudi "tukaj-zdaj" tega, čemur bi lahko rekel bit "vesolja biti". Tako razkrito razkritost pesmi pa lahko že tudi slutim kot odgovor na vprašanje o usodi pesniškega v bodočnosti. Saj:

*Čas sedanji in čas pretekli
sta oba morda navzoča v času prihodnjem
in čas prihodnji vsebovan v času preteklem.*

(T. S. Eliot, *Štirje Kvarteti*, prev. Venko Taufer)

Ko govorim o usodi pesniškega, sem ves čas vpet v ambivaleten, a povsem konkreten odnos, ki ga ima človek do pesništva. Od začetkov našega sveta se iz pesmi širi čar božanskega, hkrati pa se nad njo tudi dviga senca izgona. Le kaj se je zgodilo Platonu, da je tako lahkomišelnost nagnal pesnike iz svoje Države. Mu je manjkalo čut za čas, za trajanje, za odprtost in vseobsežnost, znotraj katere odmeva tovrstno dogodje. Je pozabil na strašno usodo Pentejevo, ki ni znal (ali hotel) prepoznati božanske prezenca, ko je Dioniz stal pred njim in je pozneje končal raztrgan od svoje lastne matere, ki se ga je lotila v bakanalni ekstazi. Ali pa je klavska dejavnost ena izmed priznanih veščin v filozofovi Državi? Ta drži se obnavlja v celotni evropski zgodovini in danes ne zaostaja v svojem sovraštvu do poezije pri nekaterih, ki se imajo za prenikave analitike in za nepodkupljive "čuvanje in svečenike duha". K temu podcenjevalnemu odnosu do poezije je prispeval tudi Hegel s svojo izjavo o že minuli vlogi poezije v krogu samospoznavanja absolutnega Duha.

prasevanje, ki sta ga odkrila 1964 leta Arno Penzias in Robert W. Wilson. Potrdilo, da gre za isto preteklost oziroma sedanost, ki danes še vedno traja. Meni se zdi to nepopisno pretresljivo: gledati v začetek veselja, ki ga – gledano s človeškimi očmi – odlikuje ta vseobsežna prezenca, ta razpotegnjena odprtost biti. Kako je že rekel Levinas: *kot polnost praznine ali kot mrmranje tišine*. Kar strese me. Nekje od daleč, mogoče iz Kitajske iz osmega stoletja, seže k meni neki dogodek, ki je zdaj z mano v tem "tukaj-zdaj".

Tako se je v današnjem času pojem o manjvredni ustvarjalnosti, ki v državi, strogo usmerjeni na učinek (namreč na dobiček in osebni privilegij kot današnje Vrhovno Dobro) – tokrat mišljen kot kratkoročen finančni učinek – nima priznane vrednosti in ustreznega mesta. Zato moram zdaj analizirati še eno stran pesniškega dogodka in skozi tako postavljeno lečo razkriti še en argument v prid moči in biti poezije tudi v prihodnosti.

Tu mislim na ljubezen v poeziji, na tisto, kar sem nekoliko že obdelal drugje. Na ljubezen kot "materialno silo", ki jo kaže več sintagem: transcendenca kot nagovor Drugega onkraj mišljenja biti, torej etično; problematika, ki jo odpira fenomen Želje, tako v psihoanalizi kot v trenutno izredno popularni apofatični teologiji, tako imenovana "znanstvena ljubezen", ki se pripenja na "transcendentalno" "vednost v realnem" in dejstvo tako imenovane "zrušitve kvantne funkcije", ki vpelje tisto, kar začudi, a kar tudi deluje (Heisenberg). Pomislimo – na žalost – na atomsko bombo. Izpostavljam torej to, kar poezija je, njeno najbolj notranjo skrivnost.

Poezija se ne vsiljuje, ona se razstavlja (elle s'expose) pravi Paul Celan. Poezija je torej nekaj podobnega kot, recimo, kip Miloške Venere, ki se razstavlja – daje na pogled – v neki sobi v Louvru. Zdaj opisujem znani dogodek iz fenomenološke literature. Res je, ta, ki hodi po muzeju v Louvru, tam ni slučajno, tako mimogrede, ko ravno hiti na kak posloven sestanek. Tja je že prišel z nekimi pričakovanji, z neko "naravnostjo". In ne samo to. Ni moč zatajiti, da je govorica nekaj, v čemer se je treba izuriti. V takem smislu kot recimo v matematiki, v znanstveni matematiki. Šele tako je mogoče pričakovati, da bo prišlo do nekega razkritja. Namreč tisti bralec, ki ne pozna konteksta in ne zna brati, bo le s težavo dosegel ostrino, ki mu edina omogoči suvereno poigravanje z niansami pomenov, tonov, ritmov in aluzij, ki šele skupaj sprožijo ta "tukaj-zdaj" harmonične vednosti. Tako kot je Benjamin razumel *idejo* literarnega dela. Ali kot Bahtin razlaga romane Fjodorja Mihajloviča. Simfonično. To je šele zares prava "vsebina" pesmi. A tudi tukaj se ne neha, saj ne gre zgolj za razumsko vednost, za nekakšno "informacijo", ampak za bitje, za skoraj "telesno koreografijo" ontološkega stanja bitja. Stopiti v dogodje samorazprtosti biti ni nobeno mistično doživetje, vendar zahteva neko izurjenost, ki se izkaže v trudu za mogoč nagovor biti.

Doživeti trenutek večnosti ni isto kot prebrati oglas v časopisu. Čeprav je nekako isto, toda šele v dogodju, v preblisku, v uvidu (o tem priča med drugimi tudi mogočna dokumentacija budističnih "zbujenj"). Zato je naravnost smešno pričakovati, da bo neizurjenemu bralcu, ki dvomi in ki nikakor ni pripravljen nekemu (še anonimnemu avtorju) priznati možnosti, da govori iz kroga nagovorjenosti, zadostovalo eno samo površno branje kake pesmi (tudi tu deluje efekt "placebo"). Zato ni verjetno, da bi se poezija samo iz razlogov, ki se utemeljujejo v njeni notranjosti (pri-sebnosti), razvila v množičen pojav. Eno je gotovo: poezija bo vedno vezana na samoto in virtuoznost, ki jo pričakuje tudi pri bralcu. Šele v tako zadovoljenem bralnem dogodju deluje transcendenca, ta pre-skok k bralcu. Kajti on je že Drugi, ki ga čaka to, da se šele prepozna kot Prvi. Namreč kot ta, ki se nenadoma zave: To je *moja* pesem, *mene* govori! Pesem je tedaj orodje, mehanizem *moči za upotegnitev poslušanja nazaj v samotnost, ki jo od posameznika zahteva poslušanje takih besed* (Heidegger). Mehanizem prestopanja v enotnem polju neobstoječe biti. In tu, na tem mestu, se sproži neki vitalizem, učinek na tistega bivajočega, ki misleče živi. Polnost, ki se veže na njegovo Željo, svetloba, ki izpostavi njegov obstoj. Neka težnja, neki čar, klic, ki pritegne in disciplinira pozornost – če je potrebno, vedno znova (to je konec koncev tudi del znanstvenega dokaza "resničnosti" nekega pojava) in brez pojasnila, nekako nezavedoma. In jo dobesedno prikuje in šele tako odpre za tisto, kar je že tu, za "tu in zdaj" pesmi. Ta ekstatična zlitost s samorazkritostjo pesmi je *vitalistična polnost*, je skoraj *telesna slast*, ki zadene bralca kot *dejansko izkustvo* (polnost praznine, mrmranje tišine?). Poezija je dogodek polnosti izkušnje, ki jo je mogoče opisati tudi kot duševno senzacijo. Je lokacija zadostitve želje, ki se vrača v smislu "ljubljen mi vrača ljubezen":

<i>V ljubezenskem zagonu</i>	(v pogonu želje)
<i>me je upanje nosilo</i>	(mi je pritrjevala vera)
<i>poletel sem višje in višje</i>	(se je zgodilo)
<i>in končno sem cilj dosegel</i>	(in se izpolnilo – moji dostavki)

San Juan de la Cruz

Tu se potrdi tisto, k čemur po svojem biološkem bitju teži moja pred-zavestna, vitalistična pred-metafizična narava. Kakor neko znanstveno dejstvo, logika spajanja atomov v organske molekule, kemija življenja in podobne reči. Mit o temeljni preobrazbi takšnega, kakršen človek v svoji nezadovoljenosti je, se utemeljuje v prepričanju, da se je to že zgodilo nekomu Drugemu, ki pa po svojem bistvu ni nič drugačen od mene. Od tod vera v svetnike in čaščenje vzhodnjaških modrecev učiteljev. Mit predpostavlja neko Drugačno, polno in zadovoljno, ki čaka kot Doseženo v sledi neke osebne predpriprave in vloženega ustreznega napora.

Mit, ki je vgrajen globoko v ontogenetsko dno človekove psihične konstitucije, opozarjajoč nase z nenehnim iz-sevanjem želje, slutnje, hrepenenja, upanja itd. Vsi ti mnogoteri obrazi-pokazatelji temeljnega nezadovoljstva, ki posameznika konstituirajo kot "subjekt" in ga zapeljujejo v skušnjava, naj se lažno zadovolji z nadomestno skušnjo-akcijo, to je, z avanturo. Konec avanture seveda razblini iluzijo o nadmoči subjekta in akcija se izteče kot klavrn propad, ki načne tudi biološko bitje. V najslabšem primeru ga tudi ubije. Takrat pa je že prepozno. Človek kot subjekt črpa svojo učinkovitost iz prikritosti temeljnega manka, iz nasilnega preseganja nezadovoljstva. Želja, ki poganja tako samo-zavest, pomeni neko smer, dinamičen postulat, ki hoče tisto, od koder je že vnaprej določena - potešitev, ki je vedno znova ni.

Poezija ima znotraj takega zemljevida pomembno vlogo, saj locira tisto točko, kjer se dogaja razkritost kot presunjenost, kot beseda, ki zazveni, torej kot neka gotovost. Kot nekakšno zrcalno nasproti prihajajoče odgovarjanje nagovarjajočega. Beseda se napne v skoraj "vitalistični" polnosti, njen zven govori z resnico mojega bitja, moje bitje spregovori, se oglasi v njej. Temu zaželenemu odgovarjanju pa smo namenili neko besedo: ljubezen. Pesniško je v tem svojem "tukaj-zdaj" na vse različne načine, ki sem jih že opisal, vedno in predvsem to: ljubezen. Tista samorazkritost temelja, ki SE zgodi kot dogodek ljubezni, ki pride naproti iz pesmi kot neovrgljiva - vendar prazna, to je največji paradoks zadostitve želje - gotovost, ki je za vse čase: večnost. V odprtosti pesniške govorice nagovarja usoda prisotnosti, ki poteši željo

s preprostim DA. To Drugo je to Prvo. *Ta tvam asi*, v sanskrtu.

Vloga poezije je v njeni "preteklosti". V tem, da je vedno že (bila) na tem mestu, ki ga mišljenje šele odkrije kot svoje po sebi zadostno. Rečeno enigmatsko: tam, kjer se božje skriva, je pesniško zgolj priča. Tozemska priča, ki v govorici vzdrži mero za pesniško stanovanje v božjem obličju. Čisto teološko. Nekdo, ki ga poznamo pod mnogimi imeni, vstane z besedo – ne kot stvarnik, ampak kot njen pečat: *Udari me kot pečat na svoje srce!* (Visoka pesem). Tako nagovarja iz predpesmi ta, ki zase ne zahteva razumevanja, ampak svobodo. Ki ne služi logičnemu, ampak navzočemu, "razstavljajočemu se" govoru. Glej, v strašni praznini, s katero to, kar obstaja, sije v očitvidnosti svojega tukaj, se brez podvajajoče avtorefleksije vleče neka sled: *Nekdo vidi!*

To, k čemur priganja hrepenenje, je to, kar molče sije v ekstatični odprtosti zase. Ta, ki tako doživi-piše pesem, je ta – bralec –, ki se sreča s tem, ki je tu že (bil). Drugi je zdaj ta, ki presenečen, a pritrjujoč gleda tega, ki je videl sebe v razkrivajočnosti dogodka-pesmi. Za trenutek, ker že v naslednjem hipu oba izgineta. V roki "ostaja" goli cvet in nenadoma se vse vrne sijoče v drugačni luči:

*V zrnu peska videti ves Svet
in Nebo v Roži na poljani,
Večni čas imeti v hip ujet
in Neskončnost obdržati v dlani.*

(W. Blake, *Slutnja Nedolžnosti*, uvodna kitica, prev. Miha Avanzo)

Stati "znotraj" pesmi, v točki bitja, kjer vztraja "tu-zdaj" pesmi kot neki neminljiv, trajajoč čas, kot odprtost nekega biti, ki mu tudi smrt ne more do živega, saj gre za temni sijaj drugačnega, spraznjenega trajanja. Vedno znova opozarjam samega sebe: govorim, dogajam se v jeziku. Še taka praznina in tišina pomenita bližino bitja. Zato je to skoraj gigantska naloga: zdržati to najvišjo anonimnost – anonimnost prazne biti v neposredni tukajšnjosti govorice. Naj vzamem kot primer take bližine sugestivnost. Tudi sugestivnost je sevanje, neizogibno sevanje. In, v nekaterih primerih, tudi "noč razuma" – kadar gre za neko razumljivost,

za razumljivo odgovarjanje. Njegovi vzkliki, iz katerih pa vendar udarjata globina gotovosti in navdušenost poklica, so natrgani, zdijo se nerazločni. Je v zanosu preroka, zato je njegova pojava, kljub vsej klasičnosti oblike, zasvetila s tako močnim, tako obilnim žarkom, da je morala zaslepiti gledalce, ki jim je bila namenjena, zato se jim je celotna pojava morala zazdeti temna (L. Kostić). Vedno se mi je zdelo čudno, da tiste, od katerih sije največja luč, imenujejo temne. *Zastrašujoča in slavna je temnost Mallarméjeve lirike*, pravi nekje Hugo Friedrich. *Paul Celan – "pesnik temote"* končuje Mira Džordžević svoj uvod v izbor njegove poezije *Fuga smrti*. In seveda prvi izmed njih, *skoteinos* (temni, Diels, frg. 22 A 1a) par excellence, Heraklit Efeški. Tisto, kar pride naproti, včasih celo pred pričakovanjem in željo, se torej lahko zgodi v svojih vrhovih tudi "onkraj razuma" kot tema-svetloba s svojo lastno sugestivnostjo, preobrazujoč polje "metafizičnega" manka, ki zelo odlikuje vsakdanjost (današnjega) sveta, v dogodek ekstatičnega naboja, ki mi je več kot ljub in kot tak že vnaprej tisti, kamor nekaj človeško temeljnega – kakor sem pokazal – vodi po sebi. Poezija, ki strukturira to mesto tudi kot njegova zunanost, ima torej po temelju zagotovljen ta odločilni položaj v svetu. Vsaj toliko časa, dokler bo svet človeški.

S tem prehajam v sklepni del svojega prispevka. Moj odgovor gotovo ni povsem v skladu z običajnimi pričakovanji. Načrt je bil preprost. Sestopiti v poezijo že danes, da bom lahko prerokoval, kaj bo z njo jutri. Namreč, kaj bo v jutri ostalo od danes, ker iz tega raste jutri – tako rekoč iz nenehnega danes v nenehni še ne jutri. Trajanje, ki se ne rabi, in odtekanje, ki ne odteče. "Biti" pomeni "biti tu", predvsem pa: v največji bližini govornice. In ravno na tem mestu ima poezija odločilno vlogo. Kot dogajanje neke posebne z-godovine. Zgodovine povsem fizikalno definirane vesolja, za katero je najbolj čudno to, da je. Vesolje je, mi smo. Moč govornice, skoraj "vitalistična", je, da je "skromno" mesto objave te očitnosti. Generira temeljni mit naše prisotnosti, ki se dogaja kot zgodovinska mehanika-preobrazba razpona med skritostjo in neskritostjo, med pozabo in spomnjenjem, med nepozornostjo in čudenjem, med izgonom iz raja in zveličanostjo, med trpljenjem in božansko nespečnostjo. Svetloba tega vmesnega, prehodnega prostora je milost, ki se dogaja kot udarjanje valov, v kvantih, v zaletih, v

ekstatičnih sunkih, v katerih se krepi napor naše pozornosti. Poezija je eno izmed ognjišč, kjer prihaja do samosežigov največje občutljivosti in do ekstatičnega sijaja večnosti – v smislu odprte trajnosti.

Še enkrat poudarjam, da verjetno ne gre za populistično avanturo. Za nagovor "usode biti" je treba biti pripravljen. Vložiti je treba nekaj truda, ki se ne zadovoljuje zgolj s slutnjo, z igrivo radovednostjo, ali z enkratno bistrovidnostjo, ampak zahteva poglobljeno "branje", čez katero vodi-vleče ta "pesniška ljubezen". Ogenj, ki žge iz notranjosti. Zato ni pričakovati, da se bo pesniško občestvo razširilo prek današnjega obsega. Prej je verjetno, da bo še naprej omejeno na ozek krog "adeptov", ki bodo sledili na pol anonimni sledi v globine samosti, kakor jo zahteva intimnost pesniškega nagovora. Zato je povsem mogoče, da pride – vsaj začasno – do "redovne" ezoteričnosti, ki pa nikoli ne bo izgubila svojega "aristokratskega" položaja in seveda človeško ključnega pomena. Pesem govori v intimi skozi dno posameznikove duše in nevidno vpliva v tišini. Za sabo pušča težko določljivo sled, ki učinkuje na dolge roke. Današnji vpliv se oglasi kot jutrišnja "resničnost". Za vse vrhove velja isto: težka dostopnost, nejasna pot v nedrja zapletene samobitnosti in le včasih do praznine razpihani razgledi z vrha, kakor o tem poje "skoraj" anonimen sodobnik *Li Tai Poja*:

*Visoko na vrhu najvišjega hriba
brez konca zrem na vse strani neba.
Sam sem tukaj in nihče ne ve za to.
Hladen mesec se svetlika v mrzlem izviru,
toda v studencu ni zares nobenega meseca.
Mesec sam je na visokem nebu.
Tole pesem izgovarjam na glas:
V tej pesmi ni nobenega Ch'ana.*

(*Han Shan*, iz kitajščine prev. Iztok in Jani Osojnik)

Odgovor: *Poezija je že danes.*

Maj 1995